

Delni pregled važnejših industrijskih in obrtno-industrijskih obratov, last domačih in tujih Nemcev v letih 1938—1939 na območju predvojne dravske banovine, izhaja iz dveh virov: po eni strani je to gradivo predvojne Zbornice za trgovino, obrt in industrijo (TOI) v Ljubljani, po drugi strani pa so to podatki povojnega Statističnega zavoda Slovenije. Pri prvi vrsti virov gre za popisne pole podjetij, shranjene v Arhivu Slovenije (arhiv Zbornice TOI, fascikli 309/1—309/13, skupaj 13 fasciklov), pri drugi pa za interno publikacijo omenjenega zavoda »Rezultati industrijskega popisa federalne ljudske republike Slovenije v letu 1945« (Ljubljana 1946). Pregled, ki ga podajam, je nekoliko širši kot razprava Jožeta Šorna »Razvoj industrije v Sloveniji med vojnama« (Kronika št. 1/1959), predvsem pa se omejuje na sliko nemškega lastninskega kapitala tik pred drugo svetovno vojno pri nas.

Posebnege pregleda, ki bi nadrobno opredeljeval prikaz domačega in tujega kapitala, vloženega v predvojno industrijo Slovenije, ni. Nekaj globalnih podatkov o razmerju domačega in tujega kapitala vsebuje publikacija predvojnega ministrstva za trgovino in industrijo, »Statistika industrije kraljevine Jugoslavije sa adresarom industrijskih preduzeća« (Beograd 1941). Po tej statistiki je bilo leta 1939 na območju dravske banovine na podlagi podatkov o lastništvu kapitala in narodnostni sestavi podjetij naslednje število ugotovljenih firm (družb) in tovarn:

444 čisto jugoslovanskih firm	in 619 tovarn
41 popolnoma tujih firm	in 78 tovarn
37 pretežno jugoslovanskih firm	in 98 tovarn
33 pretežno tujih firm	in 66 tovarn
8 firm s polovičnim deležem tujega in domačega kapitala (50 % : 50 %)	in 13 tovarn
14 firm ni podatkov	in 21 tovarn isto
577 firm (skupaj)	(skupaj) 895 tovarn (str. 32)

Pri odbiranju domačih in tujih firm ter tovarn so sestavljanci gornjega pregleda upoštevali ne le komercialno vodstvo podjetij (člane upravnih odborov in opolnomočence — prokuriste), ampak tudi tehnično varstvo tovarn (tehnične ravnatelje). Tako so v pregledu firme, ki so last jugoslovanskih državljanov vključene v skupino deloma tujih podjetij, kolikor so bili v trgovskem ali tehničnem vodstvu tujci. Kot pretežno jugoslovanske firme oz. tovarne so bila mišljena tista podjetja, v katerih vodstvu so bili

* Članek sloni na širši študiji, pripravljene v okviru odbora za kolonizacijo jugoslovanskih pokrajin pri SAZU.

pretežno jugoslovanski državljani. Omenjena publikacija podaja tudi sliko vloženega jugoslovanskega in tujega kapitala na območju dravske banovine leta 1939.

Nadrobnejši (čeprav ne popolni) pa so podatki o tujem in domačem lastništvu industrijskih podjetij v omenjeni statistiki iz leta 1946. Po njih naj bi bilo v tistem času na območju Slovenije v predvojnih mejah 952 tovarn in rudarskih obratov z 88.374 delovnimi mesti. Od tega sta bila 902 obrata s 65.714 delovnimi mesti v jugoslovanskih rokah, 24 tovarn s 4.109 delovnimi mesti je bilo v tujih rokah, 26 tovarn z 18.524 delovnimi mesti pa je bilo mešanih. Vprašljivo pa je, ali je število 952 obratov dokončno, saj publikacija statističnega urada Slovenije opozarja, da je treba imeti povojni pregled »še za prvo, osnovno sliko naše industrije.« V njej so bile upoštewane a) vse tovarne, rudniki, električne centrale in večje obrtne delavnice, ki so mogle pri normalnem delu zaposlovati 15 in več delovnih moči, b) vse tovarne, rudniki, električne centrale in večje obrtne delavnice, registrirane kot industrijska podjetja in c) vse električne centrale, ki so razpolagale z generatorji z 10 ali več KW moči.

Največjo razliko med obema pregledoma v letih 1939 in 1945 pa pokaže primerjava vloge domačega in tujega oz. mešanega kapitala. Predvsem je leta 1945 viden številčni vzpon števila tovarn in rudnikov v jugoslovanskih rokah od 619 na 902 in to na račun tujih in mešanih podjetij (padec slednjih od 177 na 50, ali za 72,9 %). Spremembe obeh pokazateljev seveda pojasnjujejo sklepi drugega zasedanja AVNOJ, s katerimi je prišlo v jugoslovanske državne roke celotno nemško premoženje, tako domače kot tuje provenience (več o tem Branko Petranovič, »Politička i ekonomska osnova narodne vlasti u Jugoslaviji za vreme obnove«, Beograd 1969, str. 232 sl.). — V pregledu se bomo omejili prav na ta podjetja, pri čemer so bili vključeni v danih mejah tudi tisti obrtni obrati, ki zaradi nakazanih kriterijev niso bili vključeni v statistiko Statističnega urada Slovenije.

Podobno kot za pregled nemškega obrtnega kapitala (Kronika, št. 2/1970) v predvojni Sloveniji, velja tudi za pregled nemških industrijskih obratov ugotovitev, da so podatki zbornice TOI na škodo teh obratov in nemškega kapitala in ne podajajo celotnostne slike. Poleg vprašljive kompletnosti tega gradiva lahko ugotovimo, da posamezni nemški

lastniki niso navajali v anketnih polah zbornice svoje narodnosti ali pa so jo spreminjali. Podobno kot vrsta lastnikov obrtnih obratov je 1939 vnesel v anketno polo žagar J. Matzelle iz Tabora (o. Črmošnjice) namesto nemške jugoslovansko narodnost. Solastnik moščanske kemične tovarne Jadran M. Zoiss se je označil leta 1938 za nemško govorečega Slovenca, se pa po razpadu Jugoslavije vključil v takratno nacistično publicistiko (prim. koroško glasilo NSDAP Kärntner Grenzruf leta 1941). Istega leta kot Zoiss se je lastnica slavninarskega podjetja v Domžalah Marta Oberwalder, po rodu Tirolka, izjavila za jugoslovansko narodnost. Enako tudi veleposesnik in lastnik lesnoindustrijskega podjetja v Železnikih, Gustav Egger, leta 1935. Takih primerov je še več, najzanimivejši pa je vsekakor solastnik znane mariborske tekstilne tovarne H. Hutter, drugače kočevski Nemec, ki je leta 1940 navedel slovensko narodnost.

Očitno najmočnejše središče nemškega kapitala je bil v času med obema svetovnima vojnama Maribor. V ilustracijo naj zadošča podatek, da je bilo vsaj 50 % ugotovljivih industrijskih podjetij v tem mestu last domačih ali tujih Nemcev (po statistiki iz leta 1945 vsaj 41). To dejstvo je bilo očitno tudi eno izmed izhodišč avstrijske publikacije iz leta 1946 »Gebiets- und Wirtschaftsfragen der Untersteiermark«, s katero je avstrijska stran med drugim z gospodarskimi vzroki zahtevala priključitev če že ne vsega, pa vsaj precejšen del južnega dela Štajerske do tako imenovane »vitanjske« črte. Publikacijo je pripravil neimenovani odbor »izvedencev«, tiskala pa avstrijska državna tiskarna na Dunaju. — Po lastništvu so po pregledanem gradivu ugotovljiva nemška mariborska industrijska podjetja odpadala tako na jugoslovanski nemški, kot tuji kapital ali državljanje. Med strokami je bila na prvem mestu tekstilna industrija, opazen pa je bil nemški kapital še v živilski industriji in v gradbeništvu. Za prikaz ekonomske moči mariborskega nemštva tik pred drugo svetovno vojno (ne da bi upoštevali spremembe, nastale po letu 1918, vključujoč dotok tujega nemškega kapitala) naj služi dejstvo, da je imela večina podjetij, last domačih Nemcev, jugoslovanskih državljanov, začetke pred letom 1918. Takih obratov naj bi bilo od 22 15, nasprotno pa je bila tekstilna industrija, nastala po letu 1918, neposredno vezana na tuji nemški kapital različnega izvora. V tekstilni industriji je zaslediti najbolj pisano podobo, saj je ob domačih Nemcih nastopal tudi avstrijski in sudetsko-nemški kapital. — Med najstarejšimi nemškimi mariborskimi podjetji nastalimi še v 19. stoletju, naj opozorimo na mariborsko livarno ter na tovarno brusov Swaty

(zadnje podjetje je bilo osnovano leta 1879). Med večjimi industrijskimi podjetji iz tega časa je omeniti še z ljubljanskim Unionom združeno mariborsko pivovarno. Od tekstilnih podjetij še iz časa pred letom 1918 je bila Hutterjeva tekstilna tovarna. Vrednost obratnega kapitala, vloženega v to tovarno, je znašala leta 1938 20 milijonov dinarjev, vrednost strojev 42 in nepremičnin 22 milijonov. Tovarna je leta 1938 zaposlovala 1977 oseb, od tega 156 vajencev. Med nemškimi industrijskimi podjetji, osnovanimi v Mariboru v času med obema svetovnima vojnama (bilo jih je 19), je ob tekstilni industriji treba omeniti predvsem kemično tovarno Zlatorog. Podjetje je bilo v jugoslovansko-nemških rokah (nemški solastnik je bil priseljen Nemec). Dalje so v gradivu zbornice TOI še podatki za 19 manjših obratov, last domačih in tujih Nemcev (med njimi je bilo tudi 12 Mariborčanov).

Na Maribor kot industrijsko središče se je v širši okolici navezovalo še 11 nemških industrijskih obratov. Največji med njimi je bila še pred letom 1918 osnovana tovarna dušika Ruše, d. d. Tovarna je imela leta 1939 512 zaposlenih, osnovna glavnicca pa je znašala 20 milijonov dinarjev. Po lastniškem značaju naj bi bil vložen vanjo tuji in domači kapital v razmerju 67 : 33 %. V upravnem odboru so bili zastopani tako rajhovski kot avstrijski in sudetski Nemci. Kot močno središče nemškega kapitala so v neposredni bližini Maribora izstopale Hoče s tovarno za impregnacijo lesa Guido Rutgers d. d., ustanovljeno leta 1906. Poleg sudetskega priseljence, jugoslovanskega državljanca, sta bila med upravnimi svetniki tovarne še dva dunajska Nemca. V tovarni čokolade Sava d. z o. z. je bil v tem kraju ob domačem nemškem kapitalu soudeležen tudi italijanski (razmerje 1.050.000 : 500.000 din). — Lastninsko so med nemška podjetja v širši mariborski okolici dalje odpadala po dostopnih podatkih štiri na jugoslovanske državljanje (opekarna, mlinski obrat, tkalnica, mesna industrija), eno podjetje pa je bilo v domačih slovensko-nemških rokah (oljarna).

Ostalo območje severovzhodne Slovenije. Ob Mariboru izstopa Ptuj kot dokajšnje, čeprav lokalno središče spodnještajerskega nemštva. O nemški zemljiški posesti in trgovskem kapitalu v tem mestu opozarja dejstvo, da je bilo vsaj 40 % (od 23 manjših) industrijskih obratov last domačega, ptujskega nemštva, ki je leta 1918 prevzelo jugoslovansko državljanstvo. Za Ptuj je tudi značilno, da začetki teh podjetij segajo v čas pred letom 1918; v tem se Ptuj tudi ločuje od Maribora, ki je beležil po tem letu močan dotok nemškega kapitala. Med nemškimi ptujskimi podjetji je bila tik pred drugo svetovno vojno usnar-

na Paula Pericha, ustanovljena leta 1869. Leta 1939 je podjetje zaposlovalo 92 oseb, vrednost obratnega kapitala je znašala 6 milijonov din; podobna je bila tudi vrednost nepremičnin. Usnjarni so sledili obrati za predelavo alkoholnih pijač. Ob Ornigovem trgovinskem podjetju je bila na prvem mestu Prva jugoslovanska alkoholna industrija, po prej Simon Hutter, Söhne, Hutter & Elsbach z 800.000 din vložnega kapitala in s celotno vrednostjo podjetja 1.500.000 din.

Na širšem območju severovzhodne Slovenije je z območja Slovenskih goric treba omeniti tri podjetja v rokah lastnikov nemške narodnosti. Prvo je bila tovarna lepenke v Čeršaku, last slovenskih in avstrijskih družabnikov (razmerje kapitala 85 : 15 %). Drugo podjetje je bila leta 1917 osnovana usnjarna v Št. Lenartu v Slovenskih goricah; leta 1938 je zaposlovala 13 oseb. Lastnik je bil po rodu ptujski Nемеc. Tretje je bilo mlinarsko podjetje v Kozjaku (p. Zg. Sv. Kungota) nemškega priseljence iz Krakova (leta 1938 je prijavil rajhovsko državljanstvo, pred tem pa je bil očitno avstrijski državljan). V Križevcih pri Ljutomeru in v Ormožu sta bili dve opekarni, last domačih Nemcev.

Ob Mariboru je do leta 1945 nastopalo kot relativno močno ekonomsko središče spodnještajerskega nemškega kapitala Celje. Poleg tega je bilo še nekaj manjših središč, kot Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, Šoštanj, Šmarje pri Jelšah, v celoti območje za katero si je prizadevala avstrijska stran tudi po letu 1945, pri čemer se je naslanjala — kot opozarja uvod v omenjeno avstrijsko publikacijo iz leta 1946 — predvsem na nekdanjo gospodarsko moč spodnještajerskega (in drugega) nemštva. Južno vozlišče teh zahtev pa je bilo Celje.

Tik pred drugo svetovno vojno je bilo od nekako 51 industrijskih obratov v tem mestu (vsaj) 12 v celoti ali deloma v nemških rokah (skoraj tretjina). V nasprotju z Mariborom je bila v Celju v nemških rokah predvsem kovinska industrija. Za šest takih podjetij podatki zbornice TOI kažejo, da so bila ustanovljena v času med obema svetovnima vojnama. Podobno kot v Mariboru je bil v celjskih industrijskih podjetjih zastopan predvsem kapital nejugoslovanskih Nemcev. Za tekstilno industrijo (leta 1929 ustanovljena tovarna Bergmann in drug) je ugotovljiv nemško-sudetski kapital. Vse kaže, da je od tujega kapitala prevladoval v Celju predvsem avstrijski. Zasedimo tudi povezovanje tujega nemškega kapitala z jugoslovanskim (npr. zlatarna Pachiaff, Knez & Co.). Z izjemo lastnika celjske opekarne in Westnove tovarne emajlirane posode, ki sta po letu 1918 obdržala tuje državljanstvo, so lastniki

vseh drugih, pred letom 1917 ustanovljenih industrijskih podjetij, prevzeli jugoslovansko državljanstvo. Med celjskimi podjetji je bila največja omenjena tovarna Avgusta Westna, ustanovljena leta 1894. V letih 1938/39 je tovarna zaposlovala 1226 oseb (od tega 164 vajencev); delniška glavica je znašala 25 milijonov dinarjev. Po narodnosti je bil Westen rajhovski priseljencec v Celje.

Med devetimi podjetji, lasti nemških lastnikov v neposredni okolici Celja in Savinjske doline, je bila na prvem mestu železarna Štore s 50 milijoni vložnega kapitala in s 324 zaposlenimi. Tovarna, osnovana leta 1845, je bila v avstrijsko-norveških rokah. Opozoriti je treba dalje še na tekstilno tovarno v Preboldu, vključeno v nemški Mautnov koncern.

Na območju med Celjem in Savo je bilo v nemških rokah šest večjih industrijskih podjetij. Največja med njimi je vsekakor bila hrastniška kemična tovarna, osnovana sredi 19. stoletja in z delniško glavico 5 ter obratnim kapitalom 15 milijonov. Podjetje je zaposlovalo 164 oseb, po lastništvu pa je bila v nemško-slovenskih rokah (slovenski družabnik je bil Avgust Praprotnik). Omeniti je treba tudi tovarno papirja Piatnik v Radečah. Tovarna je bila vpisana v register industrijskih podjetij kot trgovska družba, ustanovljena leta 1907. Osnovna glavica je znašala 9 milijonov din; zaposlenih je bilo 175 oseb. Popolnoma v nemških rokah je bila sevniška kopitarna z 2.500.000 din vložnega in 5 milijonov obratnega kapitala.

Od 14 industrijskih podjetij na območju Slovenskih Konjic je bilo v nemških rokah 6. Večina (5) jih je bila osnovana še pred prvo svetovno vojno, pa tudi lastniki so bili v večini domači Nemci. Največje, leta 1894 ustanovljeno podjetje je bila usnjarna L. Laurich; leta 1939 je tovarna zaposlovala 171 oseb in imela 9 milijonov osnovnega in 15 milijonov obratnega kapitala.

Kot področje z relativno močnim nemškim kapitalom se kaže leta 1939 Slovenj Gradec z Mežiško dolino. Na prvem mestu je tu treba omeniti guštanjsko železarno (d. d.), last grofovske nemške rodbine Thurn-Valsassina. Leta 1939 je tovarna zaposlovala 431 oseb ter imela 12 milijonov vložene delniške glavice, k temu pa se je pridružila še gozdna veleposest te rodbine, skupaj z večjim žagarskim obratom. Z izjemo enega člana rodbine, ki je obdržal avstrijsko državljanstvo, so vsi drugi člani prevzeli jugoslovansko državljanstvo. V Slovenj Gradcu so pripadala domačim in tujim Nemcem štiri industrijska podjetja, med njimi tovarna kos in usnjarna.

Na področju Mislinjske doline je treba opozoriti dalje na žagarski obrat nemškega priseljence, avstrijskega državljana v Mislinji.

Njegov obrat je zaposloval 142 oseb ter imel za dobra dva milijona vložene glavnice. Drugo večje podjetje je bila usnjarna Franza Woschnagga in sinovi d. d. v Šoštanju, osnovana leta 1778, in s 333 uslužbenimi. Osnovna glavnicata je znašala 12 in vrednost obratnega kapitala 20 milijonov dinarjev.

Največje in najvažnejše podjetje v nejugoslovanskih nemških rokah je bila na področju zgornje dravske doline hidrocentrala Fala. Od 50.000 akcij lastnice elektrarne je odpadlo 43.750 na tuje in 6.250 na domače akcionarje. Last domačih Nemcev je bila leta 1750 osnovana usnjarna v Marenbergu. Sodeč po podatkih zbornice TOI, je bila železarna na Muti, d. d., vsaj deloma v avstrijskih rokah (9%), ostali kapital pa je bil last domačih Nemcev. Omeniti je še dve podjetji: tovarno kos in srpov Henrik Kieffer (tovarna je bila v lasti domačih, deloma pa tudi avstrijskih in rajhovskih Nemcev; razmerje domačega in tujega kapitala je znašalo 60 : 40 %, celotna vsota pa je bila 2.500.000 din), drugo podjetje pa je bilo lesno podjetje Avgusta Löschniga mlajšega.

Številčno najmočnejše središče nemških industrijskih obratov na *Kranjskem* je bila Ljubljana. Po pregledani dokumentaciji TOI je bilo (deloma ali v celoti) v domačih ali tujih nemških rokah vsaj 27 industrijskih podjetij (11%). Na enem prvih mest je bila po vložnem kapitalu pivovarna Union d. d. z 224 zaposlenimi ter 24 milijoni vložnega kapitala. Med drugimi podjetji, lasti različnega nemškega kapitala na območju Ljubljane, pa izstopajo tik pred drugo svetovno vojno obrati kovinske, oblačilne in usnjarske industrije. Po času osnovanja je bila večina teh obratov ustanovljena šele po prvi svetovni vojni. Po pregledani dokumentaciji je bilo devet nemških industrijskih podjetij osnovanih še v času avstroogrške monarhije, neposredno po prvi svetovni vojni štiri, medtem ko odpade ostalih 12 podjetij na desetletje 1930—40 (za dve podjetji ni podatkov). Med večjimi podjetji iz časa pred letom 1918 je treba opozoriti ob omenjeni pivovarni Union na tovarno kleja, posredni lasti enega največjih industrijskih koncernov berlinske akcijske družbe za kemične proizvode (Jože Šorn, Kartelizacija stare jugoslovanske industrije kleja, *Zgodovinski časopis*, 1960). Leta 1906 osnovana kemična tovarna v Ljubljani je bila v delni lasti italijanskih in rajhovskih državljanov. Leta 1931 je tovarna imela devet in pol milijona vložnega kapitala. Med večjimi industrijskimi podjetji je bila še tovarna Saturnus d. d., osnovana leta 1924. Leta 1939 je zaposlovala 464 delavcev ter imela tri milijone din delniške glavnice. Po podatku iz leta 1932 so bili med upravnimi svetniki trije tujci: dva rajhovska Nemca in en Holanec.

Podobno kot pomeni prelomnico v rasti nemških trgovskih in obrtnih obratov v Ljubljani leto 1930, velja to dejstvo tudi za industrijske obrate, last različnega nemškega kapitala. Po panogah sta dva taka ustanovljena industrijska obrata odpadla na tekstilno industrijo, eden pa gradbeništvo, ostalo pa so bila kovinska podjetja. Od 12 po letu 1930 ustanovljenih industrijskih podjetij so bila tri v rokah avstrijskega, dva rajhovskega in eno sudetskega kapitala, eno podjetje pa je bilo mešano, v nemško-slovenskih rokah. V celoti je bilo last Nemcev jugoslovanskih državljanov pet industrijskih obratov, ostali pa so bili po značaju lastništva mešani (tako avstrijsko-jugoslovanski, rajhovsko-jugoslovanski, avstrijsko-rajhovski (2) i. p.).

V širši ljubljanski okolici izstopajo kot kraji z močnejšim nemškim kapitalom Domžale. Skoraj vsa ugotovljiva industrijska podjetja z nemškim kapitalom so bila v tem kraju osnovana šele v času med obema svetovnjima vojnama. Med panogami je bilo na prvem mestu slamninarstvo; poleg avstrijskega, jugoslovanskega-nemškega, zasledimo v tej panogi dejavnosti tudi sudetski kapital. — Po kapitalu mešano industrijsko podjetje je bila jarška industrija tekstilnih izdelkov; leta 1938 je tovarna zaposlovala 564 oseb ter imela 10 milijonov din vložene delniške glavnice. Razmerje domačega in tujega (sudetskega) kapitala je znašalo 51 : 49 %.

Litijska tekstilna tovarna je bila tako kot tekstilna tovarna v Preboldu v lasti omenjenega Mautnovega koncerna, medtem, ko je bila škofjeloška predilnica (d. z. o. z. osnovana leta 1933) v rokah nemško-slovenskega kapitala. Med tremi lastniki te tovarne je bil ob dveh Slovencih še priseljeni poljsko-šlezijijski Nemec.

V obeh največjih industrijskih obratih v Sloveniji, v Kranjski industrijski družbi in v Trboveljski premogokopni družbi, so bili na vseh vodilnih mestih zaposleni Nemci. Leta 1922 osnovana tovarna verig d. d. v Lescah pri Bledu je očitno imela vloženi domači nemški kapital.

Od drugih gorenjskih industrijskih podjetij je bila kranjska tovarna gumijevih izdelkov Semperit v Kranju last avstrijskega kapitala. Leta 1938 je tovarna zaposlovala 549 oseb. V Trziču je bil poleg Bornove veleposesti — nemški kapital vloženi v vsaj tri industrijska podjetja: v bombažno predilnico in tkalnico (vloženi avstrijski, švicarski in britanski kapital), tovarno pohištva Aman (last dveh priseljenih rajhovskih Nemcev) ter čevljarna Malley-Demberger.

Nekaj nemškega kapitala je bilo vloženo tudi na področju Vrhnike, Borovnice in Cerknice ter Novega mesta. Od 14 tovarnih lesne stroke na območju kočevskega okraja je

bilo v nemških rokah kakih 10, navezovala pa so se na lastnike iz vrst tamkajšnje nemške manjšine. Med temi podjetji je bila na prvem mestu šumska industrija Karla Auerperga v Kočevju.

V celoti nas pregledano gradivo TOI kljub vsem pomanjkljivostim opozarja na raznoličnost nemškega kapitala pred drugo svetovno vojno pri nas. Kaže pa tudi, da je le del tega kapitala odpadel na nemško manjšino na Slovenskem. Kot močni središči tega kapitala

izstopata Maribor in Ljubljana, kažejo pa se še nekatera središča, kot so Ptuj, Celje, Slovenske Konjice in Kočevsko, kjer najdemo (z delno izjemo Celja) predvsem domači nemški kapital. Zanimivo prepletanje in raznoličnost nemškega kapitala (domači, rajhovski, avstrijski, sudetski) zgovorno pričata o gospodarskih potencialih nemštva na Slovenskem, dejstvo, ki kaže na nujnost preučitve vsakega teh kapitalov posebej ter njihovo medsebojno povezanost.

